

Plezierreis naar Brussel

21-24 September 1880

P.N. PANKEN

Plezierreis naar Brussel in 1880

Deze reis van vier dagen, 21-24 September, heb ik uitvoerig in mijne Auto-biographie, chronologisch medegedeeld. Ik maakte daartoe, de eerste maal van den spoorweg Gladbach-Antwerpen, van Lommel naar Brussel, heen en terug, gebruik. Bij gelegenheid der groote feesten en de uitmuntende Expositie aldaar, wegens de vijftigjarige onafhankelijkheid van België, konden in dat Rijk op de spoortreinen alom retourkaartjes genomen worden, wat te voren reeds in de couranten was bekend gemaakt. Ik had bij het aanschaffen dier coupons, echter aan dat voordeel niet gedacht en ze aldus ook niet gevraagd. Mede hadde ik die en vorige reizen minder kostbaar kunnen doen, wanneer ik bij mijne Neven gelogeerd geweest ware, waarvoor ik bedankte.

Twee dagen bezigtigde ik er de Tentoonstelling. De vroeger gehouden Cavalcade heeft 400.000, het vuurwerk van Brussel 120.000 francs gekost. Antwerpen bezocht ik op den terugreis.

P.N. Panken

Toen ik vier jaren geleden de merkwaardigheden van België's hoofdstad bezocht, koesterde ik de hoop, dat ter gelegenheid der buitengewone kostbare en belangrijke feesten, in 1880, wegens de vijftigjarige onafhankelijkheid van dat Rijk te geven, derwaarts te reizen, wat ik gedaan heb.

Gaarne had ik mij op een der weinige dagen te Brussel bevonden, wanneer de beroemde en zóó luisterrijke cavalcade uittrok, doch de meening later eenen reismakker te zullen hebben, deed mij eenige weken uitstellen.¹ Ook konde ik bij vroegere komst het inwendige bezichtigd hebben van het kolossale en weergaloze Paleis van justitie, hetwelk nog niet voltrokken is en wellicht meer dan 60 miljoen francs kosten zal. Men staat verwonderd bij de betrachting van dit gevaarte.

Wat zoo vele millioenen menschen dit jaar naar Brussel lokt is hoofdzakelijk de nationale expositie, voor verscheidene maanden geopend. Niet alleen willen de meeste Belgen ze zien, maar uit schier alle oorden der wereld, snellen belangstellenden derwaarts. Op sommige dagen bedroeg het getal bezoekers meer dan 50.000. Ieder geeft zijne tevredenheid en verbazing zoo over den aanleg en ruimte van den kostbaren bouw, als wegens de ontzaggelijke menigte, den rijkdom, de pracht, enz. enz. van al het dáár geëxposeerde te kennen. Niets is denkbaar hetgeen er op het gebied van kunst en wetenschap ontbreekt. Mogelijk is tot hiertoe nimmer 'eene nationale expositie' van dergelijke schatten en verscheidenheid kunnen aanschouwd worden.

Grootendeels wijdde ik dan ook deze reis mijn tijd aan het genot, deze zóó beroemde Tentoonstelling te bezichtigen. Van alle bijzonderheden zal ik mij hier onthouden. Men kan deswegen den catalogus (à 1 fr.) nieuwsbladen en andere werken inzien. De "Septemberfeesten te Brussel" – meermalen door mij bezocht – zullen voortaan enkele uitgezonderd, niet meer gevierd worden.

Aangaande de voornaamste gebouwen der hoofdstad leze men mijne vorige reizen, vooral die van 1876, derwaarts. Ik bepaal mij hier, hij

¹ Zie deswegens mijn Auto-biografie bl. 1216.

die van 1880, met eene ordelijke of geregelde mededeeling der route en bezochte plaatsen enz.

Dinsdag 21 Sept. (na een' slapeloozen nacht) des ochtends 4 ure opgestaan, begaf ik mij weldra op weg, ten einde, volgens afspraak, ten 5 ure nabij de woning der kind. A. Loos bij de kerk te Bergeijk te wezen. De 24-jarige bakkersgezel Lud. Loos, thans voor eenige dagen te Bergeijk geweest, doch nog te Brussel wonende, keerde weder derwaarts. Ondanks eene zware regenbui, welke mij reeds in de Heistraat te Westerhoven overviel en mij in een huis (waar toevallig de bewoners vroeg waren opgestaan) eenigzins deed toeven, bevond ik mij op 't gezegde uur bij mijn' reismakker, die, wegens den regen weder zich te rust had begeben. Hierdoor vertrokken we eerst ten 5 $\frac{3}{4}$ ure, per opene kar, zoodat we toch, door 't loopen des paards, nog tijdig genoeg aan de statie te Lommel kwamen, om met den spoortrein van 8 u. 9 m. te stoomen.

Wij passeerden de halten of stations van Balen en Moll en bleven van 9 tot half 12 ure te Geel, ten einde er, met een' daar wonende bekende de merkwaardigheden van dit schoon vlek en overöude plaats te bezoeken. Behalve de beroemde St. Amandus-kerk en die van St. Dymphna (1879 tot parochiekerk verheven) bezichtigden wij de kerk van 't gasthuis ter plaatse gebouwd, waar in 't jaar 600 de H. Dymphna en haren biechtvader Gerebernus onthalsd zijn. Ook in de St. Dymphna-kerk zagen we een schoon beeld dezer beide Heiligen. Alle straten hebben we er doorwandeld en de verdere openbare gebouwen opgemerkt. Geel telt meer dan 13000 inwoners en, buiten de 2 genoemde kerken nog 5 parochiekerken; het beslaat eene oppervlakte van 10.853 hectaren. Naar men zeide worden er thans circa 3000 krankzinnigen verpleegd en gehuisvest. Zie hiervoren omslag.

In het belangrijke tijdschrift "Dompertje" wordt jaarg. 1881 blz. 106-111 veel wetenswaard[igheden] nopens de krankzinnigenverpl[eging] in het zonderlinge Geel medegedeeld. Er komt o.a. voor: "Te Gheel worden reeds voor 1000 jaar krankzinnigen verpleegd... door de ingezetenen die in die ongelukkigen medemenschen zagen..."

Toen ik mij weinige jaren geleden, te Gheel bevond, kwamen onder de 11.000 inwoners niet minder dan 1300 krankzinnigen, die zich bijna allen vrij bewogen en bij de burgers gehuisvest waren. Van die 1300 bevonden slechts een vijftigtal dier ongelukkigen in hun gesticht. Te Gheel namen we plaats in den trein tot Lier, beschouwde de belangrijke parochiekerk van St. Gommarus, die van 't begijnhof, vele straten, winkels en al wat we op de wandeling ontmoetten.

Ten 3 ure, 40 min. stapten we in den spoorwagen, die ons ruim 5 ure te Brussel bracht. Van de statie aldaar tot St. Gillen gingen we langs eenige boulevards en eene menigte straten. Nadat ik er mijn gezelschap op Faro² had onthaald ging hij zijns wegs.

Van Neef Bogaerts werd ik, door zijne drie dochters tot Neef Mertens vergezeld, wonende nu Rue de Bailly 12. Na mij ook hier eenigen tijd opgehouden te hebben geleide de rijke en uiterst minzame Heer Pitchijs³, een bekende mij in een burgerlogement, zijnde "A la cour Royale, 27, Chaussée de Wavre, Ixelles, gehouden door D. Cappoen, een spraakzaam, gediensig en zwaarlijvig hospes, geboren in Vlaanderen. Zijne niet minder zware vrouw is te Moll geboren. Dit estaminet is ongeveer een kwartier van Neef Mertens verwijderd. Diens oudste zoon kwam mij den volgenden ochtend ten 8 ure, volgens afspraak afhalen. Langs vele straten wandelde ik nu met Neef Mertens en zijne vrouw naar de Expositie.

Deze is van 10 u. des morgens tot 6 ure des avonds geopend. Toen we ons in de beschouwingen der tuinen en de zalen verlustigd hadden, toefden we nog tot na zeven ure in een spijs- en drinkhuis der tentoonstelling, om de electrische verlichting te aanschouwen, welke elken avond in de plantzaal, de zaal de Kunstnijverheid en de tuinen plaats heeft. Bij het uitgaan zagen we o.a. de machine of werking dezer elektriek.

Neef Mertens van deze langdurige omwandeling vermoeid, gevoelde weinig lust, om den avond – zoo als we van plan waren – eenige

² Een zoetachtig zwaar Brussels mengbier.

³ De rijke en uiterst minzame etc. is een latere vermelding.

voornamen restauraties te bezoeken, waarom ik dan ook besloot bij mijn' hospes te blijven, bij wien men zich dadelijk te huis gevoelt en als een' ouden bekende meent voor zich te zien.

Donderdag ochtend, den 23^e evenals den vorigen ten half 8 ure opgestaan en weder ontbeten hebbende, begaf ik mij met het jongste zootje van genoemden Neef naar zijne Ouders prachtige woning, Hier sprak ik o.a. met zijne nicht, Mejufvr. Mertens, die dit jaar, met eene dochter van Neef, het thans wereldberoemde Lourdes heeft bezocht en mij deze reis verhaalde. Zeer ernstig raadde zij mij, ze ook te ondernemen.

Omstreeks 9 ure ving ik met Neef M. mijne wandeling door de stad aan, namen eenen tramwaj, nuttigden een en ander en traptten ten 11 ure de expositie binnen. Ik trachtte, als den vorigen dag, weder zoo veel mogelijk te genieten. Ongeveer ten 4 ure verloor ik, door de ontzaggelijke volksmenigte mijn' Neef uit het oog en wij vonden, zooals te vreezen was, elkander niet weder. Des ochtends van dien dag had ik hem verzocht met mij, van Brussel naar Gent te reizen, wanneer ik ook de kosten van den trein voor hem wilde betalen, doch hij had hiervoor geen' lust wegens zijn zwak gestel. Hierom besloot ik, dan ook niet verder te reizen, aan de expositie een tweede bezoek te brengen en daarna tegen den avond de terugreis naar Antwerpen te nemen. Tot half 6 verbleef ik nog in de tentoonstelling. Op beide dagen zag ik er, voor de eerste maal, meer malen door middel der telephon spreken.

Het gebouw der expositie beslaat 7, dat der prachtige tuinen 19 hectaren. Hierin loopt dagelijks een electriche spoortrein welke dagelijks Zaterdag 3 October ontspoorde en waarbij verscheidene personen gekwetst werden. Meermalen is de termijn tot bezichtiging der expositie verlengd, thans tot 25 October. Alleen voor de huur of de afstand van den grond tot bouwing van een drink- of spijshuis, binnen gezegde tuinen, is meer dan *f* 2500 betaald. En toch zullen die koffijhuishouders daarbij zeer goede zaken maken in eenige maanden. De expositie voor fruit en groenten duurde van 23 tot 30 Sept.

Spoedig na het verlaten dezer beroemde plaats zat ik in een omnibus, welke à ½ franc per persoon tot de station du Nord rijdt. Omstreeks 6 ure vertrok ik met den spoorwagen naar Antwerpen, komende dáár ten 9 ure. Ik logeerde bij mijnen vriend A. Meulendijks, stond ten 7 ure op, bezocht met hem kerken, het paleis van justitie, hetwelk thans voltooid is, eenige der schoonste boulevards etc.

Vrijdag 24 was dus de laatste dag dezer reis. Ik vertrok per spoortrein ten 10 u. 57 min. uit Antwerpen en arriveerde, zonder van waggon te verwisselen of eenig noemenswaardig oponthoud, ten 12 ¾ uur aan de statie te Lommel, bleef tot 3 u. bij vriend Maas in het dorp aldaar, wandelde – bij zeer fraaij weder – naar Luiksgestel, ten 7 u. naar Bergeijk en 9 ½ uur huiswaarts.

Dewijl ik op deze reis de eerste maal van den spoorweg Gladbach-Antwerpen gebruik heb gemaakt, werd dus deze lijn van Lommel tot Heerenthals te voren door mij niet gepasseerd. Geel en Lier waren vroeger door mij niet bezichtigd. Zie ook bl. 1239 wegens reiskaarten derwaarts.

Dagboek p. 1239

Den 19 [oktober] ging ik met Michiel Driessen des morgens 7 ure langs Riethoven naar Veldhoven. Bij Neef Panken aldaar toevende en over de door mij bezochte Brusselsche expositie sprekende betuigden we ons spijt, dat ik geen gebruik had gemaakt van eene reiskaart door Neef in bezit, doch niet gebezigd.

Van eene dergelijke kaart voorzien, kon een Onderwijzer, op eenige achterëenvolgende dagen in Sept. voor de helft der kosten op alle spoorwegen in België reizen, gratis het congres der Onderwijzers te Brussel gehouden, bijwonen enz. Als oud- of gepensionneerd Hoofdonderwijzer had die kaart mij mitsdien veel dienst en gunst kunnen aanbrengen. Ook profiteerde ik op die reis niet van de bekomen retourkaarten tot vier dagen der spoortreinen. Waren deze beide genoemde voordeelen tijdig door mij bedacht en aangewend, dan zouden mijne reiskosten aanmerkelijk minder geweest kunnen zijn.

Van Veldhoven stapten wij naar Eindhoven: ik sprak er o.a. ook over de beroemde tentoonstelling te Brussel met den Heer Hermans-Smits, die ze reeds tweemaal bezocht had.

Overgenomen uit Auto-biografie p. 1227-1236

Johan Biemans

22.3.2025